

Teufik Čočić, mr. oec.*

UDK 336.71
Stručni rad

ISLAMSKO BANKARSTVO - ULOGA I ZNAČAJ FINACIJSKIH INSTRUMENATA

SAŽETAK

Svojevremeni bankrot američke banke Lehman Brothers formalno je označio početak ekonomske krize koja je uzrokovala dramatične promjene u mnogim državama i njihovim ekonomijama. Ni naj-snažnije ekonomije nisu se uspjele oduprijeti krizi, ali su je izbjegle u velikoj mjeri one zemlje svijeta koje su svoju ekonomiju i financijski sektor utemeljile na islamskim financijskim principima i bankar-stvu.

U ovom se radu navode osnovni razlozi globalne ekonomske krize sa uzrocima i posljedicama koje je proizvela neefikasnost postojećega bankarskog sustava.

Pojašnjavaju se osnovni principi rada islamskih banaka te uloga i značenje njezinih financijskih instrumenata. Podjela rizika i zabrana kamate predstavlja osnovni princip islamskog bankarstva, dok njegovi financijski instrumenti omogućuju efikasnu vezu između financijskih transakcija i realne ekonomije. Islamski financijski instrumenti koji su pokazali najveću otpornost i žilavost u financijskoj krizi podrobnije su analizirani i prikazani u ovom radu.

Istraženi su i naglašeni odnosi između konvencionalnog i islamskog bankarstva, principa na kojima su utemeljeni kao i odnosi njihovih najvažnijih financijskih instrumenata.

Ključne riječi: Islam, Šerijat, islamsko bankarstvo, konvencionalno bankarstvo, kamata, islamski financijski instrumenti, Ijarah, Istisna, Murabaha, Musharakah, Mudarabah, Qard-e-Hasna, Sukuk.

* Student - Doktorski studij; Ekonomski fakultet u Osijeku

1. Uvod

Često se isticalo da su zapadni ekonomski sustavi superiorniji i učinkovitiji od istočnih, a njihove političke i financijske elite davale su „upute“ tim zemljama kako da razvijaju i upravljaju svojim ekonomijama. Međutim danas se čini kako su se pozicije i uloge zamijenile. Dok se SAD, Japan i Europa jedva uspijevaju nositi s teretom rastuće ekonomske krize, zemlje istoka unatoč svim problemima imaju znatan i održivi ekonomski rast.

Nedavno je bivši malezijski premijer Mahathir Mohamad izjavio kako je: „**Zapad, a posebno Europa, izgubio dodir sa ekonomskom realnošću**“ te je znakovito poručio: „**Prestanite izmišljati vrijednosti u bankarskom sektoru i vratite se realnoj ekonomiji**“.

Globalizacija financijskog sektora u zadnjih dvadesetak godina uzrokovala je snažne promjene s nesagledivim posljedicama za male i slabo razvijene zemlje i njihove ekonomije. U zadnja dva desetljeća globalni financijski sustav doživio je velike strukturne promjene. Prisutan je snažan rast i povezanost financijskih tokova u cijelom svijetu koji su potaknuli liberalizmom, privatizacijom i raznolikošću financijskih usluga potpuno promijenili financijsko okruženje i njegove zakonitosti.

U globaliziranom svijetu umreženom IC tehnologijom nestale su granice između nacionalnog i svjetskog gospodarstva, što je financijskim institucijama otvorilo nezamislive mogućnosti djelovanja. Koristeći te pogodnosti, financijske su institucije ostvarivale velike i ekstra profite zbog nepostojanja ili blage kontrole (povoljni porezni tretmani, male obvezne rezerve i sl.) u odnosu na domicilnu državu.

Slom većeg dijela konvencionalnoga financijskog sustava koji je počeo 2008. godine jest zapravo logičan i očekivan, jer je kreiran na kamatnoj stopi, fiducijarnom novcu te kreditnoj i depozitnoj multiplikaciji stvaranja i napuhavanja nepostojećeg novca bez uporišta i veze s realnom ekonomijom.

Financijska kriza nije ugrozila samo male i slabo razvijene zemlje, već se kao bumerang vratila razvijenim zemljama Zapada i „globalnim financijskim igračima“ kroz slom vlastitoga financijskog i bankarskog sustava koji je svojim egoizmom i pohlepom ugrozio, ne samo temelje realne ekonomije nego i čitave narode i države.

Imajući u vidu negativne posljedice global-

nih financijskih procesa, nameće se potreba za afirmacijom alternativnih, efikasnijih, financijskih sustava koji u svojoj biti daju veće značenje konceptu podjele rizika i financijskom osiguranju utemeljenom na realnoj imovini, što su glavne odlike islamskog bankarstva. Islamsko bankarstvo bazirano na realnoj imovini pridonosi pravednijoj raspodjeli resursa i profita, većoj društvenoj pravdi, jednakosti, zaštiti vlasničkih prava, zabrani kamate (*Riba*) i utjecaj pravila na ekonomsko ponašanje pojedinca, društva i države, rukovodeći se okvirima moralnih, etičkih i duhovnih normi koje proizlaze iz islamskoga pravnog sistema i kodeksa ponašanja (Šerijata) koji korespondira s čovjekovim stvarnim bićem i njegovom prirodom.

Islamsko bankarstvo, koje je utemeljeno na postavkama i principima islamskog prava u potpunosti zabranjuje svaku vrstu poslovnih aktivnosti koje uključuju bilo kakav vid kamate. Kako se sama ideja i principi konvencionalnog bankarstva temelje upravo na kamati kao ključnom faktoru profita banaka, nameće se otvoreno pitanje: Ako je kamata kao instrument zabranjena, kako onda funkcionira islamsko bankarstvo?

Islamsko bankarstvo proizlazi iz islamske ekonomije i funkcionira u granicama koje ona određuje u svim svojim aktivnostima. Islamsko bankarstvo ne prihvaća i strogo zabranjuje kamatu kao siguran, unaprijed određen i fiksiran prihod i bazira se na poslovnim aktivnostima koje podrazumijevaju sudjelovanje u raspodjeli dobiti ili gubitka između poslovnih partnera, odnosno banke i klijenta. To u biti znači da nije prihvatljivo stvaranje „novca od novca“ jer fiducijalni novac ne predstavlja nikakvu stvarnu vrijednost, tj. uglavnom je predstavljen samo brojevima u knjigovodstvenim računima. Po islamu, novac je samo potencijalni kapital sve dotle dok nije investiran i udružen s ljudskim radom kroz poslovne aktivnosti proizvodnje, usluga i trgovine koje moraju biti utemeljene na moralnim, etičkim i vjerskim principima u granicama Šerijata.

Nepostojanje kamata ne znači da je zabranjeno ulagati ili posuđivati novac radi ostvarivanja profita, ali se transakcije temelje na podjeli rizika u ostvarivanju dobiti ili gubitka. Islam zabranjuje kamatu („kamatna stopa“), ali dopušta i potiče trgovinu i trgovačke transakcije („stopa povrata“) što je velika razlika. U beskamatnom sistemu islamskog bankarstva oni koji posuđuju novac mogu zaraditi „stopu povrata“ na svoj novac

samo ako sudjeluju u riziku stvaranja profita.

Islam priznaje privatno vlasništvo i tržišnu ekonomiju te prihvaća motiv zarade do razumne granice, ali i postavlja određena ograničenja u ekonomskim aktivnostima kao što su:

- a) Zabranjene robe i usluge: alkohol, droga, pornografija, igre na sreću, zarada monopoliškog profita, mito, korupcija, prijevare, terorizam;
- b) Kamata (*Riba*) i poslovanje s kamatom koju je islam strogo zabranio u svrhu sprječavanja nepravde i prelaska cijelog rizika na dužnika;
- c) Neizvjesnost (*gharar*): poslovi u kojima poslovni partneri nemaju dovoljno znanja ili informacija o predmetu kupoprodaje, hazarderski poslovi, špekulacije, neodređenosti koje se mogu odnositi na robu, njezine cijene, vrijeme isporuke, načine plaćanja;
- d) Zabranjeni način trgovine: na primjer prodaja duga za dug, ili plaćanje cijene i isporuka robe u budućnosti po cijenama koje su danas utvrđene i sl.;
- e) Druge zabranjene aktivnosti: odnose se na pitanja „krajnje namjere i korisnika“ u pojedinim aktivnostima s aspekta dopuštenog (*halal*) ili zabranjenog (*haram*).

Imajući u vidu ranije navedeno, islamske banke imaju dvije mogućnosti: da zajedno s klijentom uđu u investiciju i dijele dobit ili gubitak, ili da robu, opremu i sl., koju klijenti traže, kupe i onda ih daju klijentu u zakup ili prodaju uz odgođeno plaćanje. I jedan i drugi slučaj znači da se banka bavi ulaganjem i trgovinom dijeleći rizik s klijentom, a ne samo pukim posuđivanjem novca uz unaprijed utvrđenu kamatu prevajući sav rizik na klijenta kako je to slučaj u konvencionalnom bankarstvu. Za ilustraciju možemo navesti da u islamskoj banci nije moguće dobiti nenamjenski kredit.

2. Financijski instrumenti islamskog bankarstva

Stoljećima je arapski svijet održavao tradiciju partnerstva u trgovini i drugim poslovnim odnosima daleko prije pojave islama na arapskom poluotoku. I sam prorok Muhamed (*a.s*) bio je pošten, nadaren i vrlo uspješan trgovac. Merkantilističke zajednice Bliskog istoka slijedile su dobro razvijene običaje i tradicije, od kojih mnoge nisu bile u suprotnosti s principima islama. Pojavom islama došlo je do revizije postojeće poslovne prakse kako bi se ona usuglasila

s učenjima islama. Iz toga procesa proizašli su standardizirani formalizirani kvalitetni ugovori nakon čega je uslijedilo donošenje merkantilističkog zakona usklađenog s islamskim propisima. Ova se transformacija dogodila nakon rigoroznog procesa otklanjanja onih aspekata stare tradicije koji su bili proturječni učenjima islama i zadržavanja aspekata usklađenih s njima.

U islamu se ugovor smatra zakonitim po Šerijatu ako u njegovim uvjetima nema nekih zabranjenih elemenata kao što su *Riba* ili *Gharar*, uz uvjet da ne narušava neko drugo pravilo ili zakon. Nekoliko poslovnih ugovora ima svoje korijene u predislamskom razdoblju. Nakon pojave islama oni su se dodatno razvijali i široko se primjenjuju nakon što je utvrđena i potvrđena njihova usklađenost s načelima Šerijata.

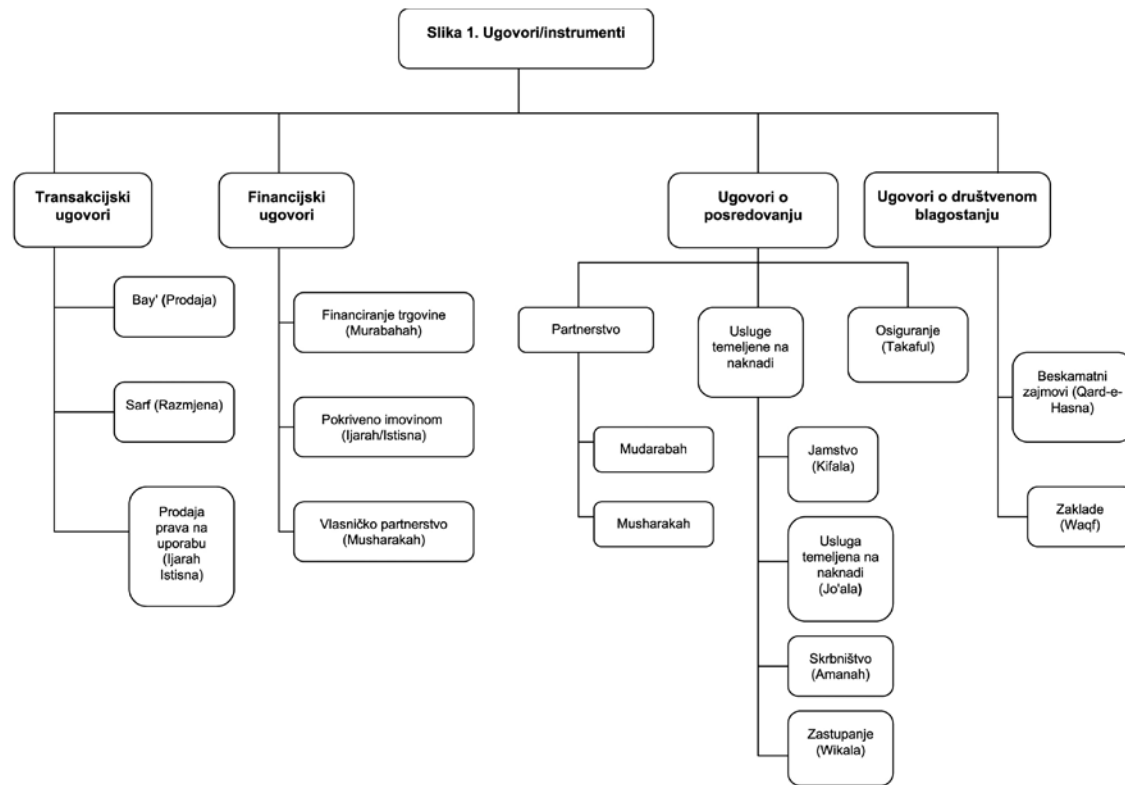
Islamski financijski instrumenti prisutni su u najmanje 70 država svijeta, igrajući značajnu ulogu u financijskom sektoru s tendencijom snažnog i održivog rasta.

U praksi postoji mnogo financijskih instrumenata koji stoje na raspolaganju islamskim bankama i drugim financijskim institucijama kako bi se u praksi mogle zadovoljiti različite potrebe poduzetnika i investitora.

U islamskom ekonomskom sustavu postoji nekoliko temeljnih vrsta ugovora koji služe kao osnovni elementi za stvaranje sofisticiranih i složenijih financijskih instrumenata.

U islamskome pravnom sustavu ne postoji klasifikacija ugovora, ali s poslovnog ili trgovinskog stajališta ugovore možemo uvjetno razvrstati prema njihovoj ekonomskoj funkciji i namjeni u četiri kategorije kao što je prikazano na Slici 1, a te kategorije su:

1. Transakcijski ugovori
2. Financijski ugovori
3. Ugovori o posredovanju
4. Ugovori o društvenom blagostanju.

Ova podjela prema funkciji i namjeni daje podlogu za shvaćanje kreditnih odnosa, vrste i biti finansijskih instrumenata, posredovanja i različitih uloga koju svaka skupina ima u ekonomskom sustavu.

2.1. Transakcijski ugovori

Islam zabranjuje kamatu, a dopušta trgovinu. Može se reći da posebno potiče i preferira trgovinu u odnosu na ostale oblike poslovnih aktivnosti kako onu fizičku tako i trgovinu pravima na uporabu imovine. Dakle osnovni ugovori su ugovori o razmjeni koji podrazumijevaju prijenos vlasništva, dok se ugovorima o uporabi imovine definira samo pravo uporabe. U osnovne transakcijske ugovore spadaju: *Bay* (Prodaja), *Sarf* (Razmjena), *Ijarah* i *Istisna* (Prodaja prava na uporabu).

Bay al –Muajjil (prodaja s odgodom plaćanja). Ova vrsta ugovora podrazumijeva prodaju proizvoda na temelju vremenske odgode plaćanja. Osnovna značajka ovog ugovora jest da prodavatelj ne smije kupcu zaračunavati nikakvu naknadu niti troškove za odgođeno plaćanje.

Bay al-Salam (kupovina s odgodom isporuke) podrazumijeva ugovor po kome kupac plaća prodavatelju cjelokupnu cijenu unaprijed, ali se istovremeno obvezuje isporučiti robu do određenog roka u budućnosti. Ova se vrsta ugovora posebno primjenjuje u poljoprivredi. Značajna je farmerima jer unaprijed dolaze do finansijskih sredstava za nabavku sjemena, gnojiva ostalih sirovina i repromaterijala za proizvodnju svojih kultura. Kod ove je vrste ugovora važno napomenuti da se oni koriste za one proizvode čija se kvantiteta i kvaliteta mogu odrediti u trenutku sklapanja takvog ugovora. Kod ovih je ugovora dozvoljeno osigurati se jamcem ili zalogom kao jamstvom da će prodavatelj izvršiti svoju ugovornu obvezu. *Bay al-Salam* ugovori su prikladni za financiranje malih i srednjih poslovnih subjekata u poljoprivredi i zanatstvu osiguravajući im unaprijed potreban kapital i obrtna sredstva za realizaciju svoje poduzetničke aktivnosti.

Ijarah (davanje u zakup-najam-lizing) ugovor koji se prakticira u islamskom bankarstvu na prvi je pogled sličan konvencionalnom lizingu,

ali je zapravo drugačiji. *Ijarah* je ugovor kojim vlasnik konkretne imovine prenosi pravo njezina korištenja na drugu osobu uz točno definiran vremenski period i cijenu (rentu). Ovo su ugovori srednjoročnog i dugoročnog tipa i prikladni su za financiranje opipljive imovine kao što su nekretnine, strojevi i druge robe, ali i najam osobnih usluga.

Za razliku od konvencionalnog lizinga, *Ijarah* ugovor određuje da davatelj lizinga (lesor) mora cijelo vrijeme biti vlasnik predmeta najma koji mu ujedno služi i kao instrument osiguranja, dok je druga razlika izostanak složene „kamatne stope“ koja se obračunava kod konvencionalnog lizinga u slučaju neplaćanja ili kašnjenja u plaćanju.

Ijarah ugovor odlikuje veliki raspon mogućnosti razvoja naprednih finansijskih instrumenata u cilju zadovoljenja potreba ulagača i poduzetnika.

Ijarah modeli nalaze svoju veliku primjenu u uspješnom izdavanju islamskih obveznica ili *Sukuka*, o čemu će biti govora u posebnom poglavlju.

Osnovna pravila *Ijarah* modela određuju da sve što ne može biti korišteno bez konzumiranja ne može biti predmet najma (npr. hrana, novac, gorivo, municija itd.).

Istisna (partnersvo u proizvodnji) ugovori primjenjuju se kod financiranja specifične proizvodnje koju je moguće napraviti jedino uz suglasnost i finansijsku podršku islamske banke s odredbama o fiksnoj cijeni i vremenom isporuke.

Istisna ugovor je specifičan po načinu i vremenu plaćanja koji su u ovoj vrsti transakcija dosta fleksibilni. Ovdje nije nužno da se cijena plaća unaprijed niti je nužno da se plaća u razdoblju isporuke sredstva. Ugovornim stranama se prepušta da same reguliraju način plaćanja u skladu s obostranim interesima te je dopušteno ugovaranje „penala“ ukoliko se ugovorne strane oko toga usuglase.

Pored *Bay al-Salam* ugovora, i *Istisna* je ugovor gdje se imovina kupuje ili prodaje prije nego je proizvedena. Razlika je u tome što se *Istisna* ugovor može raskinuti prije nego što se počne sa proizvodnjom dok se kod *Bay al-Salam* ugovora on ne može jednostrano raskinuti.

Kao i kod *Ijarah* ugovora *Istisna* ugovori se najčešće primjenjuju kod financiranja projekata u industriji, industrijske opreme, strojeva, brodova, plinovoda i slične infrastrukture.

2.2. Finansijski ugovori

Finansijski ugovori definiraju okvire za angažiranje kapitala i mobilizaciju resursa na relaciji ulagač-poduzetnik. Isto tako njima se definiraju uvjeti za realizaciju kredita te daje podrška u realizaciji Transakcijskih ugovora.

Finansijski ugovori su namijenjeni za financiranje Transakcijskih ugovora kako u financiranju trgovačkih aktivnosti, vrijednosnica pokrivenih imovinom, tako i za davanje finansijskih sredstava kroz partnerske odnose s bankom, a mogu biti u obliku partnerstva, suvlasništva ili opadajućeg partnerstva (*Murabaha*, *Ijarah/Istisna*, *Musharakah*).

Murabaha (prodaja uz profitnu maržu) najznačajniji je i najpopularniji ugovor o prodaji, odnosno instrument islamskog bankarstva. Služi za kupovinu roba na kredit i danas se u islamskim bankama realizira gotovo 80 % kredita po ovom principu.

Murabaha se temelji na tome da financijer-banka za svoga klijenta kupuje njemu potrebnu robu, opremu ili materijal jer on zbog nedostatka sredstava nije u mogućnosti da to sam učini. Banka na nabavnu cijenu robe dodaje svoju profitnu maržu (dobit) koja može biti u fiksnoj iznosu ili postotku. Ovdje je važno napomenuti da je banka u obvezi informirati klijenta o stvarnoj nabavnoj vrijednosti robe i tek na takvu cijenu dodati svoju profitnu maržu.

U početku je *Murabaha* predstavljala prodajnu transakciju u kojoj bi trgovac kupio proizvod za krajnjeg korisnika zaračunavajući mu dogovorenu profitnu maržu uz troškove koje je imao sam trgovac. Danas ulogu trgovca preuzima islamska banka koja posreduje između proizvođača i potencijalnoga kupca određenih proizvoda.

Islamske banke sve više koriste ovaj instrument financiranja jer je on u odnosu na ostale instrumente manje rizičan, što je i razumljivo ako se iam u vidu da islamska banka ne može istodobno upravljati rizikom u projektima na bazi mudarrahah/musharakah (podjele rizika).

Treba reći da postoje određena nepoznavanja kod *murabaha* financiranja o pitanju razlike između „profitne marže“ i „kamatne stope“ kod klasičnog zajma kao i povezivanja između „profitne marže“ i prevladavajuće kamatne stope na tržištu LIBOR.

Pojednostavljeno rečeno, kod *murabaha* financiranja banka ne posuđuje novac, već kupuje imovinu za klijenta čime se osigurava veza finan-

ciranja s konkretnom imovinom (islam zabranjuje kamatu, a dopušta trgovinu), gdje se banka izlaže stanovitom riziku pri kupnji i prodaji realne imovine.

Musharakah (poslovno partnerstvo) predstavlja ugovor s puno različitih formi kako bi bio prikladan za različite poslovne situacije. Ova je vrsta ugovora poznata još iz vremena prije islama i dosta je primjenjivana. *Musharakah* je ugovor o poslovnom partnerstvu (joint venture) gdje dva ili više partnera ulažu svoj kapital i rad dijeleći poslovni rizik. Da bi *Musharakah* ugovor bio validan, potrebno je da ispunjava sljedeće uvjete:

1. Partnerski udjeli u investiciji moraju biti određeni unaprijed i definirani ugovorom.
2. Partneri imaju pravo aktivno sudjelovati u poslovima *Musharakah*, odnosno svoja prava mogu prenijeti na management.
3. Partnerski udjeli u dobiti moraju biti izraženi u postotcima u odnosu na dobit cijele investicije, a ne u fiksnom iznosu ili u odnosu na uloženi novac.
4. Kod *Musharakah* ugovora partneri snose teret eventualnog gubitka prema angažiranom kapitalu, dok strana koja nije uložila kapital, već samo rad snosi rizik samo gubitka uloženog vremena, a nikako kapitala.
5. Dioničari kod *Musharakah* ugovora mogu dijeliti rizik i odgovarati samo do visine svoga udjela uloženog kapitala.
6. Partner se može povući iz partnerstva ako namiri obveze sukladno dogovoru partnera, ali to ne mogu učiniti dioničari poduzeća. Oni mogu izaći iz partnerstva samo prodajom svojih udjela na tržištu.

Islamske banke razvile su posebne oblike *Musharakah* pod nazivom „uzastopno partnerstvo“ gdje su deponenti (štediše) tijekom cijele poslovne godine partneri u dobiti bez obzira na to da li je banka njihova deponirana sredstva koristila ili ne.

Za odobravanje hipotekarnih kredita koristi se tzv. *Musharakah Mutanaqisah* „opadajuće partnersvo“. Za razliku od hipotekarnoga kredita, temeljenog na *Ijarah* principima po kojima vlasništvo nad nekretninom pripada lizing kući tijekom cijelog razdoblja, vlasništvo u „opadajućem partnerstvu“ dijele klijent i finansijska kuća.

2.3. Ugovori o posredovanju

Ovi ugovori služe za učinkovitu realizaciju transakcijskih i finansijskih ugovora. To su zapravo alati kojima se koriste posrednički

finansijski agenti u svome posredovanju, a služe i za one usluge za koje se plaća naknada. U ove ugovore spadaju *Mudarabah* (skrbnički finansijski ugovor), *Musharakah* (vlasničko partnerstvo), *Kifala* (jamstvo), *Amanah* (skrbništvo), *Takaful* (osiguranje), *Wikala* (zastupanje).

Mudarabah ugovor je vrsta partnerstva između ulagača koji daje novac i poduzetnika koji ulaže svoj rad. Cilj *Mudarabah* partnerstva jeste realiziranje suradnje između onoga koji posjeduje kapital (islamska banka), ali nema znanje u konkretnom poslovnom poduhvatu i onoga koji ima znanje i sposobnost, ali ne i finansijska sredstva za realizaciju projekta. Podjela profita temelji se na činjenici da su oba partnera ulagači iako su njihovi uloženi kvalitativno različiti. U *Mudarabah* konceptu investitor novčanih sredstava (islamska banka) po dogovorenom principu dijeli profit s partnerom koji radi na realizaciji projekta, ali on sam (islamska banka) snosi sve rizike eventualnoga gubitka. Smatra se da se gubitak pokriva razmjerno ulozima partnera s tim da banka gubi dio finansijskih sredstava, a „mudarib“ svoje vrijeme, trud te određena materijalna i nematerijalna dobra koja je uložio. Drugim riječima, u slučaju gubitka svatko gubi ono što je uložio. Ugovorne strane u ovakvom poslovnom odnosu često ugovaraju i određene kontrolne mehanizme kako bi se rizik gubitka izbjegao ili sveo na najmanju moguću mjeru.

2.4. Ugovori o društvenom blagostanju

Ova se vrsta ugovora zaključuje između pojedinaca i društva koje želi razvijati dobrobit i blagostanje pojedinih kategorija stanovništva koje su manje privilegirane, kao što su studenti, umirovljenici, invalidi i sl.

Za ove vrste kredita koristi se *Qard-e-Hasna* ugovor koji predstavlja ugovor o kreditu-pozajmici bez ikakvih troškova ili naknade uz obvezu korisnika da vrati banci pozajmljenu glavnicu do određenog roka. Da li će korisnik takvoga kredita vratiti banci uvećanu sumu primljenoga kredita, prepušteno je njegovoj slobodnoj volji. Banke u praksi odobravaju ovakve vrste zajma svojim klijentima koji su uspostavili s njom redovnu i dugoročnu poslovnu suradnju po *Mudarabah* i *Murabeħa* principima.

Koncept *Qard-e-Hasna* predstavlja jednu vrstu solidarnosti koja otvara mogućnost islamskoj banci da pristupi područjima gdje su vladine i druge institucije neefikasne.

Korištenjem principa *Qard-e-Hasna* ugovora postiže se sljedeće:

1. Proširuje se tržište povećanjem kupovne moći stanovništva;
2. Banka izgrađuje i potiče povjerenje te proširuje bazu svojih potencijalnih klijenata;
3. Suzbija se i umanjuje stopa nezaposlenosti.

3. Islamski vrijednosni papiri

Dostignuti razvoj islamske finansijske industrije, tržišta, i njezinih finansijskih instrumenata zasnovanih na principima Šerijata u mnogome su olakšali islamskim bankama postizanje dva važna cilja: likvidnost i profitabilnost. Trenutačno glavni izazov predstavlja element novčanog tržišta, finansijski certifikat – *Sukuk*.

3.1. Islamske obveznice – Sukuk

Sukuk potječe od izvorne arapske riječi *Sakk*, koja znači certifikat, i možemo ga promatrati kao ekvivalent obveznicama ili još bliže dionicama. Kako kamata u islamu nije dopuštena kao fiksni prihod, tako nisu dopuštene ni kamatonosne obveznice pa *Sukuk* predstavlja vrijednosnice primjerene islamskim principima ulaganja.

Pojednostavljeno, *Sukuk* predstavlja određenu vrstu „sigurnosnog dokumenta“ koji daje jamstvo investitoru za vlasnički udio nad realnom imovinom uključujući dobit ili gubitak primjeren tom udjelu. Prema Agenciji za primjenu računovodstvenih principa i islamskim bankama (AAOIFI) *Sukuk* se određuje kao certifikat za koji nakon potpisivanja dobijemo potvrdu o vrijednosti, uobičajen udio dionica i prava nad materijalnom imovinom, ili dionica danog projekta ili neke posebne investicijske aktivnosti.

Sličnost *Sukuk-a* konvencionalnoj obveznici jest u tome što je to također vrijednosnica s predviđivom razinom povrata. Međutim razlika je u tome što obveznica predstavlja čisti dug izdavatelja obveznice, dok *Sukuk* predstavlja, osim rizika kreditne sposobnosti izdavatelja, vlasnički udio u postojećoj imovini ili projektu.

Isto tako obveznicom se stvara odnos između vjerovnika i dužnika, dok *Sukuk* ovisi o vrsti ugovora na kome se temelji. Ako se na primjer *Sukuk* temelji na *Ijarah* (lizing) ugovoru, tada se stvara odnos između davatelja i korisnika lizinga, što je drugačije od standardnog odnosa između vjerovnika i dužnika.

AAOIFI ima objavljene standarde za 143 ra-

zličite vrste *Sukuk* certifikata. *Sukuk* vrijednosni papiri direktno su vezani za modele financiranja u islamskom bankarstvu koji se uvjetno mogu podijeliti u dvije skupine: a) modeli zasnovani na kapitalu (*Musharakah*, *Mudarabah*), i b) modeli zasnovani na dugu (*Murabaha*, *Salam*, *Istisna*, *Ijarah*).

4. Zaključak

Globalna finansijska kriza ozbiljno je uzdrmla svjetski finansijski poredak stvarajući veliku nesigurnost na tržištu, a istodobno mnoge važne i jake ekonomije svijeta bilježe negativne stope rasta. Konvencionalni bankarski sustav doživljava svoju najveću krizu u povijesti i uspijeva se održavati samo zahvaljujući direktnim državnim intervencijama (političkim mjerama) koje tiskaju novac i pumpaju ga u sustav koji definitivno treba korijenite promjene.

Konvencionalna ekonomija sagledava čovjeka isključivo kao ekonomsko biće „homo oeconomicus“, i primarno je fokusirana na ekonomsko-financijske aspekte zadovoljenja svih ljudskih potreba (umjetno stvarajući potrošački mentalitet) s isključivim ciljem stvaranja profita ne obazirući se na materijalne i duhovne posljedice po samoga čovjeka.

Islamska ekonomija stavlja čovjeka u središte zbivanja, polazeći od njegovih stvarnih potreba determiniranih moralnim, etičkim, socijalnim i duhovnim granicama te njegovim minimalnim pravom na donju granicu životnog standarda - egzistenciju iznad granica siromaštva.

Islamski finansijski instrumenti koji su se razvili i dostigli zavidnu razinu tek zadnjih dvadesetak godina, pokazali su u ovoj krizi svoju fleksibilnost i učinkovitost. Islamski finansijski instrumenti nude štedišama i ulagačima alternativu klasičnim instrumentima. Vodeći ekonomisti svijeta smatraju da islamsko bankarstvo i njegovi instrumenti imaju veliku perspektivu i prednosti u domeni dioničarskoga kapitala i podjeli rizika za razliku od konvencionalnih koji su utemeljeni na kamati i dužničkim instrumentima.

Ako Islamske banke uspješno riješe pojedine nedostatke svojih finansijskih instrumenata te probleme poslovnog upravljanja, mogle bi uspješno potaknuti rast u mnogim zemljama i pridonijeti većoj stabilnosti svjetskoga finansijskog sustava.

LITERATURA

1. Amr.M.E.T.(2011), *Islamic Banking-How to manage risk and iprove profitability*, Wily & Sons, Inc, Hoboken, New Jersy.
2. Ahamaed K.M.M. (2004), *Islamski zlatni dinar*, MINEX d.o.o. Zenica, Str. 78
3. Hadžić F. (2005), *Islamsko bankarstvo i ekonomski razvoj*, Ekonomski fakultet Sarajevo.
4. Štulanović M., Hadžić F., (2007), *Osnovi islamske ekonomije i financija*, Islamski pedagoški fakultet u Bihaću.
5. Zamir I., Abbas M., (2009), *Islamske financije teorija i praksa*, MATE d.o.o. Zagreb, str. 71-90. i 164-165.
6. http://bbibanka.com.ba/web/indeks.php?option=com_content&view=article&id=286&Itemid=1 BBI AKA-DEMIJA (2.10.2011.).
7. <http://indeks.hr/vijesti/clanak/malezija-danas-dijeli-lekcije-europi-suocite-se-sreal..> (9.02.2012.).
8. <http://www.mm.co.ba/ba/sehara/47-zanimljivi-tekstovi/132-islamsko-bankarstvo?tmpl=component> (11.02.2012.).
9. http://www.poslovni.hr/vijesti_clanak/Dok_druge_rusi_kriza_islamske_financije_cvatu (25.02.2012.).

Teufik Čočić

ISLAMIC BANKING INDUSTRY – ROLE AND IMPORTANCE OF FINANCIAL INSTRUMENTS**ABSTRACT**

The bankruptcy of the US bank Lehman Brothers marked the formal beginning of an economic crisis which caused dramatic changes in many countries and their economies. Not even the strongest economies managed to ward off the crisis; however, those nations that based their economic and financial sector on Islamic financial principles and banking largely avoided it.

This paper states the main reasons of the global economic crisis listing its causes and effects brought on by inefficiency of the existing banking system.

Basic Islamic banking principles as well as the role and importance of its financial instruments are explained. Risk sharing and prohibition of interest represent the basic principles of Islamic banking while its financial instruments enable efficient connection between financial transactions and real economy. Islamic financial instruments that proved to be the most resilient to financial crisis are analysed in detail and presented in this paper.

Moreover, the paper analyses and highlights the relationship between traditional and Islamic banking, principles on which they are based as well as the relationship between their most important financial instruments.

Keywords: Islam, Sharia, Islamic banking, traditional banking, interest, Islamic financial instruments, Ijarah, Istisna, Murabahah, Musharakah, Mudarabah, Qard hassan, Sukuk